

Мр Бранко Бјелајац
Центар 9, Београд
centar9.srbija@gmail.com

UDK: 274/279:061.2-0.87(497.11)
"1911/1914"
Стручни рад
Примљен: 14.10.2011

ХРИШЋАНСКА ЗАЈЕДНИЦА СТУДЕНАТА КАО МОДЕЛ САРАДЊЕ И ТОЛЕРАНЦИЈЕ МЕЂУ ЦРКВАМА С ПОЧЕТКА ХХ. ВЕКА¹

Резиме

У Београду је о 1911-1914 активно, апосле Првог светског рата спорадично деловала Хришћанска заједница студената, организована на Београдском универзитету као званична студентска организација чији су правила о раду усвојена на Универзитетском савету. Занимљиво је да је пре сто година постојала сарадња хришћанских конфесија на подручју данашње Србије, као и да су представници СПЦ као и протестантских цркава заједно сарађивали у разним одборима и савезима.

Кључне речи: *Хришћанска заједница студената, Београдски универзитет, Џон Мот, барон Николај, Марко Леко.*

Хришћанска заједница студената (даље ХЗС) у Србији основана је 21. априла 1911. године на Београдском универзитету, а своју делатност је прекинула са почетком ратних дејстава у Првом светском рату, три и по године касније. ХЗС је настала као српски огранак Светске студентске хришћанске федерације (World Student Christian Federation) и на њихову иницијативу. И пре овог почетка постојали су локални покушаји да се оснује слична организација, али су они остајали без успеха.

Ова организација настаје делимично и због настојања Савеза Англиканске и источно православног цркава који је основан 1906. године, Студентског хришћанског покрета (Student Christian Movement) из Енглеске, као и интересовања које је постојало код YMCA² за ово подручје. Још од 1903. године када је у Русији основан локални студентски хришћански огранак под вођством лутерана барона Николаја, размишљало се о активнијем деловању и на Балкану.

---

¹Ово је проширени чланак из књиге *Протестантизам у Србији*, 2. део која је објављена 2010 године у издању Сотерија, Београд.

²Хришћанске заједнице младих људи (ХЗМЉ).

Како је 1911. године одржавана конференција Светске студентске хришћанске федерације у Константинопољу (Истамбулу), била је то прилика да говорник, генерални секретар федерације, др Џон Р. Мот³ посети Атину, Софију и Београд и говори пред студентима.

У припремама за Мотову посету, у Београд су почетком 1911. године допутовали гђица Бидгрин из Француске као и барон Николај из Русије⁴. Једна од чланица делегације, Рута Хаус, овако је описала посету која се одиграла од 3-7. фебруара те године:

„На том малом скупу у Србији, биле су и две девојке, једна од њих је била придружени члан студентског хостела у Паризу а друга чланица Студентске хришћанске асоцијације у Берлину. И опет се показало да су ми најбоље контакте пружила познанства са српским студенткињама које сам имала у Женеви. Једна од њих нас је повезала и са митрополитом српске цркве који нас је веома срдачно примио и благословио наше планове.“⁵

---

³ Џон Мот је рођен у Америци 1865. године а 1946. године је добио Нобелову награду за мир. Био је методистички проповедник и евангелизатор. Један је од организатора Светске мисијске конференције 1910. године у Единбургу, у Британији. Носилац је великог броја светских државних и црквених одликовања и седам почасних доктората. За њега је везана анегдота да је у два маха одбио да се кандидује за председника САД и да је неуморно радио на помирењу и уједињењу цркава. Године 1948. у Амстердаму изабран је за почасног председника Светског савета цркава. Умро је 1955. године у САД.

⁴ Барон Павле Николај (Nicolai, Paul Ernest George 1860-1919) је завршио универзитет у Петрограду и служио у царском руском Сенату и Државном савету. Сусрет са др Мотом почетком века у Москви променио је његов живот, тако да је почео скромно да живи. Први је окупио руски Хришћански студентски покрет 1909. године, био је аутор неколико књига о проучавању Светог писма, и иницирао је рад ХСП и у другим земљама, па и на Балкану. Своја имања у Финској отворио је студентима за одморе у летњим месецима. На његову иницијативу у Србију и друге земље Балкана звани су др Мот и Шервуд-Еди. Сматран је за великог пријатеља Србије и његова смрт 1919. године је ожалована међу следбеницима покрета у новоствореној Краљевини СХС као смрт „једног од најбољих нашој земљи пријатеља“.

⁵ Архив Ламбет палате, Лондон. Документи R. T. Davidson, фасцикла 491/51.

Барон Николај је у писму упућеном др Моту из Софије 27. Фебруара, овако описао посету Београду: „Истина је да је ректор отказао свој претходни позив да дођете и будете гост Универзитета, али то није учинио као гест непријатељства или из страха од протестантске пропаганде, већ како ми је искрено рекао, у страху од студената. Још један виђенији и утицајни професор ми је рекао како студенти имају тако јасно изражен осећај независности, да би одбили оно што би им професори наметнули у вези са њиховим назорима...

Ректор је још једном поновио да ће вам понудити највећу салу на Универзитету. Предао сам му ваше писмо и кратки садржај предавања за министарство унутрашњих послова...

Срео сам се са још неколико професора, међу којима професор Марко Леко показује искрено занимање и распитивао се за литературу на немачком језику... Духовно стање је такво да сам госпођици Ц. само рекао да је ноћ најтамнија тик пред зору.“⁶

Као резултат посете, од фебруара је функционисао и Одбор за организацију будуће посете и предавања. Џон Мот је у Београду одсео у Гранд хотелу где је непрекидно примао заинтересоване. Од 19-21. априла одржао је више предавања на Београдском универзитету, Богословији Св. Саве и у Руско-Српском клубу. Предавања под називима: „Најтежа борба у животу студената“, „Утицај универзитета на модерну културу“ и „Наука и религија“, која су исте године штампана, привукла су велику пажњу локалне јавности, студената и професора. Атмосфера на предавањима је била веома наелектрисана, нарочито због антихришћанске кампање коју су водили студенти социјалистичке и комунистичке оријентације, тако да је треће вечери избила и туча у публици. Мотова посета представљала је главни догађај у престоници тако да новине бележе како су многе кафане радиле до „дубоко у ноћ“ јер су посетиоци причали и препричавали Мотова предавања и аргументе. Предавања су била прештампавана у дневним новинама од речи до речи а у изводима и у Гласнику православне цркве.⁷

„Један од српских делегата у Константинопољу, професор Леко, обезбедио је салу Београдског Универзитета за три апологетска предавања под председавањем самог ректора. Прва два предавања била су ометана од стране социјал-демократских демостраната, али није било насиља. Треће ноћи, описује присутна гђица Роуз, дошло је до туче између оних који су „желели даље да слушају и оних који то нису“ и који су се дохватили столица и било чега другог. Ректор и професори су били немоћни. Тек

---

⁶ Greta Langenskjold, *Baron Paul Nicolay: Christian Statesman and Student Leader in Northern and Slavic Europe*. From Swedish translated by Ruth Evelyn Wilder. George H. Doran Company, New York, 1924. стране 173-5.

⁷ *Гласник Православне Цркве*, бројеви 5, 9, 12 и 13 за 1911. годину.

пошто је пала крв, др Мот је био у стању да каже завршне речи и мирно изађе, уз мало подгуркивања.⁸

Последњег, трећег дана предавања, добровољним приступањем 70 студената новој организацији основан је ХЗС Београдског универзитета коју је водио др Марко Леко. Активности заједнице углавном су биле окренуте ка одржавању заједничких састанака и проучавањима Светог писма. Правила Заједнице је у октобру 1911. године одобрио и Универзитетски савет и ректор Гавриловић⁹. Велику и активну улогу у раду ХЗС имали су и свештеници Српске православне цркве као и професори богословије. Непосредно пред почетак Првог светског рата предавања је држао и, тада још монах, др Николај Велимировић. Извештаји похрањени у архиву Ламбет палате у Лондону¹⁰ говоре да је Мота примио и митрополит, благословио га и молио га да студентима нагласи значај проучавања Светог писма. Мот је, том приликом, говорио и на Богословском факултету на тему „Вођство у Цркви“.¹¹

У извештају о раду ХЗС за 1912. годину говори се и о томе како је ова организација потпомогла дистрибуцију 40 хиљада Библија српским војницима које је поклонило Британско и Инострано Библијско Друштво. Занимљиво је да се међу члановима спомињу и каснији великани универзитета и политичког живота: Веселин Чајкановић и Димитрије Љотић,¹²

---

⁸ С. Howard Hopkins, *John R. Mott 1865-1955, A Bibliography*, Geneva, WCC, 1979, страна 376.

⁹ Види Додатак 1. овом чланку.

¹⁰ То је архив кентеберијског надбискупа.

¹¹ У Ламбет архиву се налази извештај који говори да су у Београд допутовали г. Мот, барон Николај, гђица Грејс Саундерс, као и гђица Лонијевска, руска студенткиња. Као директан резултат предавања, удружење које је бројало 15 студената и једну студенткињу, сада је имало више од 70 пријава за чланство. Новопридошло чланство је изабрало привремено руководство које је организовало даља библијска проучавања у кружоцима. Извештај наглашава дирљиву атмосферу на једном од састанака на коме су две особе тихим гласом посведочиле о свом веровању у еванђеље, као да и у том веровању доживљавају победе упркос искушењима. Документи R.T. Davidson фасцикла 491/51 од 1-4/13-15 маја 1911.

¹² Димитрије Љотић, тадашњи студент права и у једном периоду секретар/благајник ХЗС, у својој аутобиографији овако говори о том догађају: „У то време пада и почетак мог јавног рада у апстинентским, гутемплерским друштвима... а после од 1911. године у Хришћанској заједници студената, на Београдском универзитету, основаној под утицајем УМСА и њиховог талентованог говорника Џона Мота. Ја сам тамо ушао, иако толстојевац, и о томе сам, на позив Мотов, у његовој хотелској соби, после чувеног напада приређеног од тадашњих слободних мислилаца, под протекторатом пок. Скерлића, дао и изјаву како сматрам Христа као Спаситеља и као Учитеља, заснивајући по Толстоју, целу Његову науку на Беседи на гори из 5. главе Матејевог Еванђеља“, види више: Д. Љотић, *Одабрана дела*, књига 1, Минхен 1981. године, стране 275-6.

као и Алоиз Јонке, београдски лутерански пастор, др Чеда Митровић, др Марко Леко и професор James W. Wiles (Џејмс Уајлс)¹³. Заједница је сваке године штампала свој извештај о раду који је усвајао на априлским годишњим скупштинама. Занимљив је један детаљ из извештаја о раду у трећој години постојања (за 1913) који говори о проучавању Библије:

„Проучавање Св. Писма – тај главни рад Покрета, све се боље и боље развија... на заједничким недељним састанцима сви чланови са гостима проучавају Св. Писмо. Ови заједнички састанци обично се започињу и завршују или молитвом или читањем појединих псалма. На тим састанцима искупе се 20 до 40 особа... У прошлој, трећој, години завршене су посланице Римљанима и од посланице Коринћанима изучавана је прва и дошло се до шесте главе друге посланице... По споразуму сви чланови читају преко недеље и проучавају нарочито ону главу посланице, о којој се на идућем недељном састанку говори и коју поједини чланови специјалније као референти проуче.“¹⁴

Током рата Београдски универзитет се преселио у Ниш, где су активности настављене. Тако, Тисингтон Татлоу, у свом чланку објављеном 1915. године говори да је добио писмо од једног професора, православног по вероисповедању, да се састанци и библијска проучавања настављају у Нишу, недељом поподне, као и да је то прилика да студенти чланови ХЗС у овако тешким околностима могу да сведоче својим колегама и колегиницама о Господу Исусу Христу.¹⁵

Године 1921. дошло је до посете В. Дикинсона, секретара Светског савеза за промовисање пријатељства помоћу Цркава¹⁶, а преко Светског савеза у Источној Европи, када му је др Војислав Јањић, каснији министар вера, уприличио да се види са Министром иностраних послова и Министром вера као и тузланским митрополитом који је био задужен за ову организацију испред СПЦ, и уједно био председник савеза за Југославију, као и скопским владиком који је председавао скупу. Др Јањић је првог дана објаснио циљеве и рад Светског савеза, а скопски владика је изјавио да ће читава православна црква да подржи овај савез који служи за промоцију пријатељства међу народима.

Наредног дана, Јањић је организовао Дикинсону састанак са протестантским представницима: пастором новоосноване Уједињене евангелич-

---

¹³ О професору Уајлсу, нешто је више речено у књизи *Протестантизам у Србији*, 2. део, у поглављу о Братској цркви.

¹⁴ „Трећи годишњи извештај Хришћанске Заједнице Студената Београдског Универзитета са додатком о рачуну примања и издавања Заједнице од 21. априла 1912. до 26. априла 1914.г.“, *Студентски покрет*, Београд, јуни 1914, стране 36-37.

¹⁵ Rev. Tislington Tatlow, „The Student Christian Movement and Peace“, *Good Will (International Friendship)*, Vol. 1, no. 5, June 1, 1915, p. 127.

¹⁶ Пуни назив на енглеском је World Alliance for Promoting International Friendship Through the Churches.

ке цркве из Земуна Самуелом Шумахером, пастором Ирвином Шнајдером из Београда, Адамом Верешом из Срема, Сигмундом Кеком из Црвенке и Паулом Корбајем из Бечмена.¹⁷ Сви они били су чланови југословенског огранка Светског савеза, заједно са представницима СПЦ.

Заједница хришћанских студената је постојала на Београдском универзитету и после рата, али није имала ни приближно такав утицај на студентски живот као она организација од пре рата. Један делегат је био присутан на 11-тој конференцији светске организације ХЗС, која је одржана од 4-9 априла 1922. године у Пекингу, Кина.

Исте године, у августу у Копенхагену одржана је међународна конференција светске алијансе (International Committee at Copenhagen) на којој су у нашој делегацији били Митрополит зворничко-тузлански Иларион (Радоњић), др Јањић, као и лутерански пастор Самуел Шумахер и реформатски сениор С. Куп.

После рата, ипак се главнина хришћанског деловања са младежи водила у тада новооснованој Хришћанској заједници младих људи (ХЗМЉ). Отвореност СПЦ за сарадњу са протестантским заједницама настављена је тако у оквирима и деловању ове нове организације, а то је трајало све до почетка Другог светског рата.

Др Мот је Београд посетио поново 1924. године и одржао два предавања на Универзитету, а престоничке новине су говориле о „чувеном проповеднику и неуморном мисионеру“ и поново објавиле његова предавања.¹⁸ Посета је била у склопу одржавања састанка регионалних Балканских секретара ХЗМЉ са делегацијама из Енглеске у САД. Последњу посету Београду Мот је уприличио 1933. године на свом путу за Палестину. Од 1-3. маја посетио је Београд и Карловце, одржао предавање у Београду на тему „Вође“ и поново говорио на Богословском факултету. Сва врата су му била широм отворена, од краљевског дома до Патријаршије.

Додатак 1

Правила ХЗС Београдског Универзитета¹⁹

Чл. 1

Циљ је Хришћанске Заједнице:

а) да групише и уједини све студенте, који теже једном истом идеалу моралног живота, заснованом на учењу Спаситеља – Исуса Христа.

б) да ради на побољшању целокупног социјалног, а нарочито моралног и духовног живота студената.

---

¹⁷ W. H. Dickinson, „The World Alliance in Eastern Europe“, *Good Will (International Friendship)*, Vol. 4, No. 7, Dec. 1921, p. 164-5.

¹⁸ *Весник*, 25. априла и 5. маја 1924. године.

¹⁹ Објављена као додатак књизи др Марко Леко, *О бољем животу са хемијског гледишта*, ХЗМЉ, Београд 1923. године, стране 31-32.

в) да теориским проучавањем научних метода ради на овој пољу, личним примерним животом својих чланова и њиховим вежбањем у вршењу добрих дела, припомогне што успешнијем остварењу хришћанских идеала у свима гранама приватног и јавног друштвеног живота.

Чл. 2

Члан Хришћанске Заједнице може бити сваки студент и наставник београдског универзитета, ма које вереоисповести и народности, који се писмено обавезе да ће свој живот и рад у свему подешавати према истакнутом циљу Заједнице.

Поред ових редовних – активних чланова, управа Заједнице може примати и бирати за почасне чланове и друга лица, која радом својим било личним животом било материјалном потпором дају доказа да се слажу са циљем ове Заједнице.

Чл. 3

Члански улог је добровољан. Оставља се члановима, да сваки према својој имовној и привредној стањи, приликом уписа, одреди колико ће месечно улагати.

Чл. 4

Управу Заједнице чини седам активних чланова, које одређује годишњи скуп. Њихова је дужност, да сами између себе распореде све послове који се тичу управљања.

Чл. 5

Управа седморице дужна је сазивати своје састанке бар један пут недељно.

Састанци свих чланова држаће се најмање један пут месечно.

Годишњи скуп биће сваке године у априлу месецу.

(Потписи подносилаца) Драгољуб Јовичић уч.фил., Алек. М. Симић, тех., Светозар А. Нешић, ст. техн., Маринко А. Бирчанин, техн., Тома П. Живковић, студ. инж., Радосав М. Јовановић, техн., Драгомир А. Ђорђевић, правник, Петар Л. Јовановић, канд. фил., Милорад Драгић, уч. фил., С.Л. Миленковић, ст.фил., Ђорђе Аранђеловић, ст. фил., Ђорђе Тадић, ст. фил.

Ова су Правила одобрена на састанку Универзитетског Савета од 24. октобра 1911. године.

К. Бр. 5279
28. октобра 1911. г.
у Београду
Ректор Универзитета
Д-р Б. Гавриловић

Литература:

- Davidson, R.T. (n.d.):Документи фасцикла 491/51. Архив Ламбет палате, Лондон.
- Dickinson, W.H. 1921. „The World Alliance in Eastern Europe“, *Good Will (International Friendship)*, Vol. 4, No. 7.
- Langenskjold, Greta(1924):BaronPaul Nicolay: Christian Statesman and Student Leader in Northern and Slavic Europe. From Swedish translated by Ruth Evelyn Wilder. New York. George H. Doran Company.
- Tatlow, TissingtonRev. (1915):„The Student Christian Movement and Peace“, *Good Will (International Friendship)*, Vol. 1, no. 5.
- “Трећи годишњи извештај Хришћанске Заједнице Студената Београдског Универзитета са додатком о рачуну примања и издавања Заједнице од 21. априла 1912. до 26. априла 1914.г.“(1914):Студентски покрет, Београд.
- Hopkins, Howard(1979):John R. Mott 1865-1955, A Bibliography, Geneva, WCC.
- Бјелајац, Бранко (2010): Протестантизам у Србији, 2. део. Београд. Сотериа.
- Весник, 25. априла и 5. маја 1924. године.
- Гласник Православне Цркве, бројеви 5, 9, 12 и 13 за 1911. годину.
- Леко, Марко др (1923): О бољем животу са хемијског гледишта. Београд. ХЗМЉ.
- Љотић, Д. (1981):Одабрана дела, књига 1, Минхен.

Branko Bjelajac
Centar 9,
Belgrade

THE CHRISTIAN STUDENT MOVEMENT AS A MODEL OF TOLERANCE AND COOPERATION AMONG VARIOUS DENOMINATIONS AT THE BEGINNING OF XX CENTURY

SUMMARY

The Student Christian Movement in Serbia was active from 1911 to 1914, at the Belgrade University, and to a degree after the First World War. It was an official student organization recognized by the University authorities. It is interesting that a hundred years ago, at the territory of today's Serbia, there was cooperation between various Christian denominations, and that the representatives from the Serbian Orthodox Church as well as from the protestant churches served together in various boards and alliances.

Key words: Student Christian Movement, Belgrade University, John R. Mott, Baron Nicolay, Marko Leko.

